

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Історичний факультет
Кафедра історії та археології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи О. А. Кузнецова

«27 серпня 2019 р.»

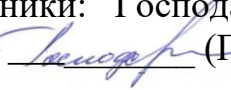

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ: ІСТОРІЯ ЗОЛОТОЇ ОРДИ»

Ступінь магістра
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 032 Історія та археологія
Освітня програма «Археологія»

2019-2020 навчальний рік

Розробники: Господаренко Оксана Валеріївна, кандидат історичних наук,
доцент (Господаренко О.В.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії та археології

Протокол № 1 від «27» серпня 2019 р.

завідувач кафедри історії та археології (Рижева Н. О.)

«27» серпня 2019 р.

1 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни (денна форма навчання)
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	<u>Варіативна</u>
	Спеціальність 032 Історія та археологія	Рік підготовки
Другий		
Семестр		
I		
Загальна кількість годин – 90	Ступінь: Магістр	Лекції 4 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,2 самостійної роботи студента – 3,7		Семінарські 6 год.
		Самостійна робота 80 год.
		Вид контролю: залік

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 10 год. – аудиторні заняття, 80 год. – самостійна робота (10% ~ 90%).

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни <i>(заочна форма навчання)</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	<u>Варіативна</u>
	Спеціальність 032 Історія та археологія	<i>Рік підготовки</i>
Другий		
<i>Семестр</i>		
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат та/або мультимедійна презентація	Ступінь: Магістр	I
		<i>Лекції</i> 2 год.
<i>Семінарські</i> 4 год.		
<i>Самостійна робота</i> 84 год.		
Вид контролю: залік		
Загальна кількість годин – 90		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,2 самостійної роботи студента – 3,7		

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для заочної форми навчання – 90 год.: 6 год. – аудиторні заняття, 84 год. – самостійна робота (7% ~ 93%).

2 Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1 Мета: формування у студентів уяви про розвиток Золотої Орди, її економічних районів, зміни політичних кордонів, етнічних меж, мережі поселень, торгових шляхів і т.п.

1.2 Завдання:

- ознайомити студентів з основними методами та джерелами історико-географічного дослідження;
- дати студентам уяву про територіальні межі адміністративно-політичний устрій та воєнно-політичну географію Золотої Орди;
- розкрити характер розташування етносів, політичних і економічних особливостей Золотої Орди;
- дати студентам певні теоретичні знання, що зробили б можливим самостійний аналіз явищ історичних, пов'язаних з географічними факторами;
- сформулювати основні історико-географічні поняття та вміння їх застосовувати;
- розглянути питання історичного часу, територіального і державного поділів Золотої Орди, топоніміки, ономастики;
- виробити навички самостійного картографування історичних подій та періодів.

Передумови для вивчення дисципліни: історія України (давня та середньовічна), середньовічна археологія

Навчальна дисципліна складається з 3-х кредитів.

Очікувані результати навчання:

Здатність запам'ятовувати або відтворювати:

1. глибокі знання в межах спеціалізації з позначенням новачій останнього часу;
2. специфіку розвитку історичного пізнання в конкретні історіографічні періоди, в тому числі й на сучасному етапі;
3. професійні норми в галузі історії та археології;
4. основні етапи наукового пошуку в галузі історії та археології та завдання кожного з них;
5. теорію й практики критичного осмислення уявлень про минуле у суспільстві, правила побудови наукових гіпотез.

Здатність розуміти та інтерпретувати:

6. основні теоретичні та методологічні проблеми сучасної археологічної науки;
7. шляхи формування репрезентативної джерельної бази при розробці певної наукової проблематики;
8. зв'язок та різницю між історичними фактами у джерелі та історіографічними фактами у науковій літературі;
9. вибір методології та методів при здійсненні власного дослідження;
10. вузлові наукові проблеми, зв'язок між гіпотезою та методом, логічні наслідки певного припущення, зіставлення його з відомими теоретичними побудовами.

Здатність використовувати вивчений матеріал в нових ситуаціях:

11. пояснювати взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, оцінювати альтернативні варіанти інтерпретації основних тенденцій та особливостей історичного розвитку людства у певні історичні періоди;
12. аналізувати взаємозв'язки між позицією професійного історика та пануючими у суспільстві поглядами на минуле;
13. демонструвати навички професійного спілкування з використанням іноземної мови;
14. виявляти ініціативу, яка спрямована на збереження та управління культурною спадщиною;
15. брати участь у здійсненні реальних дослідницьких проектів;

Здатність розбивати інформацію на відповідні компоненти і розуміти їх взаємозв'язок:

16. аналізувати явища та процеси світової історії з урахуванням сучасних теорій суспільного розвитку;

17. визначати інформаційний потенціал конкретних археологічних джерел при вирішенні певної наукової проблеми;

18. здійснювати експертизу пам'яток матеріальної та духовної культури, в тому числі з метою їх подальшого використання в сфері туризму та рекреації.

Здатність поєднувати частини разом, щоби одержати ціле з новою системною властивістю:

19. визначати соціальні функції історика в нових умовах;

20. встановлювати ефективну комунікацію з представниками інших гуманітарних та природничих наук;

21. обґрунтувати наукову новизну власного дослідження з урахуванням сучасних наукових досягнень;

22. розширювати джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових експедиціях, шляхом створення нових джерел (усна історія та ін.).

Здатність оцінювати важливість матеріалу для конкретної цілі:

23. критично оцінювати ступінь розробленості дослідницької проблеми та отриманих результатів фахівцями;

24. визначати вплив на хід та результати дослідження традицій певних наукових шкіл;

25. узагальнювати результати власного дослідження;

26. аргументувати зв'язок теми обраного наукового проекту з пріоритетними напрямками розвитку світової науки;

27. рекомендувати шляхи продовження власного дослідження

Згідно з вимогами ОПП студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

Соціально-особистісні компетенції:

- здатність до навчання впродовж життя;
- здатність до критики й самокритики;
- креативність, здатність до системного мислення;
- адаптивність і комунікабельність;
- наполегливість у досягненні мети;
- турбота про якість виконуваної роботи;
- толерантність;

Загальнонаукові компетенції:

- базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально-професійних дисциплін;
- базові знання в галузі, необхідні для освоєння загально-професійних дисциплін

Інструментальні компетенції:

- здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою;
- знання іншої мови (мов);
- навички роботи з комп'ютером;
- навички управління інформацією;
- дослідницькі навички.

II. Фахові:

Загально-професійні компетенції:

- уміння використовувати повний спектр наукових методик для вироблення інноваційного знання в галузі

- здатність використовувати здобутки сучасної історіософії та історіографії для формування наукового розуміння минулого людства
- здатність отримати історичне знання з археологічних джерел
- здатність відрізнити наукові концепції від квазінаукових фантазій сучасних міфотворців
- вміння орієнтуватися в теоретичних концепціях сучасної археології
- здатність формувати наукову проблему і знаходити шляхи її вирішення
- уміння використовувати сучасні конструкції вітчизняних та зарубіжних авторів
- здатність використовувати сучасні методи усного викладу матеріалу та роботи з текстом у навчальному процесі

Спеціально-професійні компетенції:

- володіти навичками історизації археологічного матеріалу
- здатність враховувати сучасні історіософські інтерпретації (теорії постмодернізму, дискурсу і деконструкції) у переосмисленні ролі і місця археологічних та історичних знань у суспільстві.

3 Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди

Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.

Типи письмових джерел: історичні хроніки і літописи, ханські ярлики, наративні джерела, записи епіки, портолани XIV-XV ст., Пам'ятки епіграфіки і нумізматики.

Територія і кордони Золотої Орди в XIII ст. Територія і кордони Золотої Орди в XIV ст.

Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави

Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави

Пруто-Дністровське межиріччя. Дністровсько-Дніпровське межиріччя. Лівий берег Дніпра. Крим. Басейни Дону і Волги. Північний Кавказ.

Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди

Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди

Основні етапи формування Улуса Джучі. Структура держави. Основні категорії улусної системи. Відмінні риси. Основні етапи формування улусної системи в Золотій Орді. «Орда» та її місце в структурі улусної системи. Термін «Золота Орда».

Основні напрямки завойовницьких походів монголів у XIII-XIV ст. Завоювання Сибіру. Приєднання держави хорезмшахів. Завоювання Середньої Азії. Перші походи в Східну Європу. Похід на Північно-Східну Русь. Походи на Південно-Західну Русь. Основні етапи походів на Польщу та Угорщину. Походи на Литву. Воєнна активність Ногая. Стосунки з державою Хулагуїдів. Держави Кавказу і Золота Орда.

4 Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди				
Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	30	1	2	27
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави				
Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна	30	2	2	26

географія держави				
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди				
Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	30	1	2	27
<i>ВСЬОГО</i>	90	4	6	80

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди				
Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	30	-	1	29
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави				
Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави	30	1	2	27
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди				
Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	30	1	1	28
ВСЬОГО	90	2	4	84

5 Теми лекційних занять

Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди		
1	Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	1
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави		
2	Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави	2
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди		
3	Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	1
	<i>Разом</i>	4

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди		
1	Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	-
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави		
2	Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави	1
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди		
3	Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	1
	<i>Разом</i>	2

**6 Теми семінарських занять
Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди		
1	Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	2
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави		
2	Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави	2
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди		
3	Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	2
	<i>Разом</i>	6

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди		
1	Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	1
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави		
2	Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави	2
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди		
3	Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	1
	<i>Разом</i>	4

**7 Теми лабораторних занять
не передбачені навчальним планом**

**8 Самостійна робота
Денна форма навчання**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди		
1	Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	27
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави		
2	Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави	26
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди		
3	Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	27
	<i>Разом</i>	80

Заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

Кредит 1. Територія та кордони Золотої Орди		
1	Тема 1. Історіографія та джерела Золотої Орди. Територія і кордони Золотої Орди в XIII-XIV ст.	29
Кредит 2. Міста Золотої Орди та економічна історія держави		
2	Тема 2. Міста Золотої Орди та економічна географія держави	27
Кредит 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична історія Золотої Орди		
3	Тема 3. Адміністративно-політичний устрій та воєнно-політична географія Золотої Орди	28
	<i>Разом</i>	<i>84</i>

9 Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Індивідуальне науково-дослідне завдання складається з двох напрямів:

I – підготовка та захист контрольної роботи (для студентів ЗФН);

II – підготовка реферату та/або мультимедійної презентації з висвітленням проблем навчальної дисципліни (для студентів ДФН).

Підготовка та захист контрольної роботи

Основне завдання цього виду діяльності – навчити студентів після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань, короткого усного або письмового інструктажу самостійно працювати з літературою, джерелами;

Загальні вимоги до виконання індивідуального завдання:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладання, культура мови;
- використання основної та додаткової літератури;
- аналітичні міркування, вміння роботи порівняння, висновки.
- цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи.

10 Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу модуля.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Студенту виставляється відмінно, коли він виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили

Студенту виставляється дуже добре, коли він вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна

Студенту виставляється добре, коли він вміє співставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок

Студенту виставляється мінімальний задовільно, коли він відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих

Студенту виставляється достатньо, коли він володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні

Оцінка за виконання індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи виставляється з урахуванням таких параметрів:

➤ **реферат**

- Повнота розкриття теми
- Відповідність сучасним науковим уявленням
- Достовірність наданої інформації. Наукова коректність змісту та фактів, наведених у рефераті
- Подання інформації (системність, логічність, послідовність, лаконічність та завершеність)
- Якість, доцільність використання та відповідність ілюстративного матеріалу (схеми, таблиці, діаграми, малюнки, фотознімки тощо)
- Дотримання правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту
- Наявність і правильність оформлення обов'язкових складових (титольний, зміст, вступ, основна частина, висновки)
- Коректне оформлення цитування, бібліографія роботи (кількість і якість, новизна використаних джерел)

➤ **мультимедійна презентація**

- Повнота розкриття теми
- Відповідність сучасним науковим уявленням
- Достовірність наданої інформації. Наукова коректність змісту та фактів, наведених у презентації
- Подання інформації (системність, логічність, послідовність, лаконічність та завершеність)
- Якість, доцільність використання та відповідність ілюстративного матеріалу (схеми, таблиці, діаграми, малюнки, фотознімки тощо)
- Дотримання правил орфографії, пунктуації, скорочень і правил оформлення тексту
- Наявність і правильність оформлення обов'язкових слайдів (титольний, зміст, список використаних джерел, завершальний)

- Наявність і зручність навігації
 - Раціональне використання елементів дизайну (шрифтове оформлення, колірна гама тощо)
 - Обґрунтованість і раціональність використання засобів мультимедіа та анімаційних ефектів
 - Наявність та доцільність використання фонового звуку
 - Розміщення і комплектування об'єктів. Єдиний стиль слайдів
- Кількість балів у кінці **семестру** повинна складати від 150 до 300 балів (за 3 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Відповідний розподіл балів, які отримують студенти за 3 кредити.

Поточне оцінювання та самостійна робота							КР	Накопичувальні бали/сума
T1	T2	T3					100	300/100*
70	60	70						

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

11 Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (зокрема есе, реферати), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

12 Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, виразне читання текстів; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки та ін.).

13 Рекомендована література

Базова

1. Вернадский В.Г. Монголы и Русь. / В.Г. Вернадский - Тверь; М., 1997. - 480 с.
2. Владимирцов Б.Я. Общественный строй монголов. Монгольский кочевой феодализм / Б.Я. Владимирцов. - Л., 1934.- 150 с.
3. Горский А.А. Москва и Орда. / А.А. Горский. - М. : Наука, 2000. - 214 с.
4. Гумилев Л.Н. Древняя Русь и Великая степь/Л.Н. Гумилев. - М.,1992. – 512 с.
5. Греков Б.Д., Якубовский А.Ю. Золотая Орда и ее падение / Б.Д. Греков, А.Ю. Якубовский. - М.; Л., 1950. - 479 с.
6. Греков И.Б. Восточная Европа и упадок Золотой Орды на рубеже XIV-XV вв. / И.Б. Греков. - М., 1975. – 320 с.
7. Егоров В.Л. Историческая география Золотой Орды в XIII - XIV вв. / В.Л. Егоров. - М. : Наука, 1985. – 245 С.
8. Кривошеев Ю.В. Русь и монголы: исследование по истории Северо-Восточной Руси XII — XIII вв. / Ю.В. Кривошеев. - СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – 464 с.
9. Сафаргалиев М.Г. Распад Золотой Орды / М.Г. Сафаргалиев. - Саранск, 1960. - 276 с.
10. Федоров-Давыдов Г.А. Общественный строй Золотой Орды / Г.А. Федоров-Давыдов. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 180 с.

Допоміжна

1. Березин И.Н. Внутреннее устройство Золотой Орды (по ханским ярлыкам). / И.Н.

- Березин. - СПб., 1850. - 24 с.
2. Бибииков М.В. Русь и монголо-татарские завоевания в Азии и Европе (обзор современной зарубежной историографии) / М.В. Бибииков // Очерки средневековой истории экономики и права. - М., 1998. - С.219-257.
 3. Каргалов В.В. Внешнеполитические факторы развития феодальной Руси / В.В. Каргалов. - М., 1967. - 325 с.
 4. Каргалов В.В. Русь и кочевники / В.В. Каргалов. - М. : Наука, 2004. - 528 с.
 5. Мыськов Е.П. Политическая история Золотой Орды (1236-1313 гг.) / Е.П. Мыськов. - Волгоград, 2000. - 175 с.
 6. Насонов А.Н. Монголы и Русь / А.Н. Насонов. - М.;Л., 1940. - 305 с.
 7. Полубояринова М.Д. Русские люди в Золотой Орде / М.Д. Полубояринова. - М. : Наука, 1978. - 133 с.
 8. Трепавлов В.В. Россия и кочевые степи: проблема восточных заимствований в Российской государственности / В.В. Трепавлов // Восток. - 1994. -№ 2. - 49-62 с.
 9. Селезнев Ю.В. Титулатура русских князей в XIII-XIV вв. и социально-политическая иерархия Золотой Орды / Ю.В. Селезнев // Славяне и их соседи. Славяне и кочевой мир. - М., 1998. - С.124-128
 10. Путешествия в восточные страны Плано Карпини и Рубрука. - М. : Мысль, 1957. - 461 с.
 11. Северо-Восточная Русь в борьбе с монголо-татарскими захватчиками -Ярославль: ЯГПИ, 1981- 98 с.

14 Інформаційні ресурси

<http://www.iananu.kiev.ua/>
http://www.archaeology.ru/site_map.html
<http://www.arheolog-ck.ru/>
<http://vf-ndc-oasu.ucoz.ru/>
<http://duben.ucoz.ru/>
<http://pamjatky.org.ua/>
http://pamjatky.org.ua/?page_id=176
http://pamjatky.org.ua/?page_id=188
http://pamjatky.org.ua/?page_id=202
http://pamjatky.org.ua/?page_id=199
<http://komariv.in.ua/>
<http://gsae.karazin.ua/main>
<http://historylib.org/>
<http://naim.bg/bg/home/>
<http://www.archaeolog.ru/>
<http://antropogenez.ru/>
<https://www.facebook.com/pages/%D0%86%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D0%A1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8-%D0%B2-%D0%90%D1%80%D1%85%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97-Information-Systems-in-Archaeology/420082201462572?ref=hl>